

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА КРАЇНОЗНАВСТВА ТА ТУРИЗМУ

НАСЛІДКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС ДЛЯ КРАЇН ЧЛЕНІВ: НА
ПРИКЛАДІ ФЕРМЕРСЬКИХ ПРОТЕСТІВ У ПОЛЬЩІ

за спеціальністю – 106 Географія
галузі знань – 10 Природничі науки
за освітньо-професійною програмою – Економічна географія
спеціалізація – Географічне країнознавство, міжнародні та політико-географічні
дослідження

Кваліфікаційна робота бакалавра
студента денного відділення
IV курсу
Давида Михайла Володимировича

Науковий керівник:
к.геогр.н, доц. Брайчевський Ю.С.

КИЇВ – 2024

ЗМІСТ

Вступ.	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНОГО АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС	5
1.1. Економіко-країнознавчі дослідження та їх проблематика	5
1.2. Методика дослідження економічної політики ЄС.....	6
РОЗДІЛ 2. ОГЛЯД ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС	9
2.1. Принципи та цілі економічної політики ЄС.....	9
2.2. Вплив економічної політики ЄС на аграрний сектор країн-членів	15
РОЗДІЛ 3. CASE STUDY: ФЕРМЕРСЬКІ ПРОТЕСТИ У ПОЛЬЩІ 2023-2024 РР.	26
3.1. Причини фермерських протестів в Польщі.....	26
3.2. Реакція уряду та міжнародних організацій.	29
3.3. Вплив протестів на внутрішню та зовнішню політику.	31
ВИСНОВКИ	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:	38
ДОДАТКИ	48

Вступ.

Актуальність теми:

Економічна політика ЄС щодо її країн-членів є чіткою і водночас динамічною системою, яка з часом виправдала себе як надійну, стійку та демократичну. Не дивлячись на порівняну економічну й суспільну сталість Європейському Союзу, сучасний світоустрій не є постійним: змінюється перевага гегемонів, загострюються існуючі та з'являються нові конфлікти між державами, утворюються чергові геополітичні осередки впливу на економіки, демографію, культуру, сприйняття країн у глобальному та локальному середовищі, тощо. На фоні таких заворушень особливо виділяється загальний аграрний протест у Польщі, який призвів до часткового експортного паралічу українського зерна. Беручи до уваги те, що на території України на даний момент відбувається найбільший збройний конфлікт у світі та стратегічної значимості торгівлі аграрною продукцією, можна стверджувати, що вирішення проблеми експорту є ключовим фактором підтримки її економіки на поточному етапі. На даний момент ситуація в Польщі та ЄС в цілому не є цілком контрольованою, а з моменту початку страйків пройшло достатньо часу, щоб зробити певні висновки. Для вивчення питань аграрного сектору, впливу економічної політики ЄС на його суб'єкти та її результатів варто помістити їх у суспільно- та економіко-географічну площину. Зокрема, дослідження у сфері суспільної та економічної географії, країнознавства, вивчення євроінтеграційних процесів, політики ЄС та соціальних рухів проводять такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як П. Файнт, Г. Крізі, Й. Свінен, К.В. Мезенцев, Я.Б. Олійник, П.О. Масляк, В.І. Стафійчук, Ю.С. Брайчевський, О.Г. Топчієв, Н.В. Антонюк, В.В. Резніков та інші [1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11]. Дана робота є важливою насамперед через її актуальність та орієнтованість на дослідження питань євроінтеграції, ефективності запровадження економічних практик у ЄС, висвітлення причинно-наслідкових зв'язків у протестній діяльності, відображенні цього на проблемах імпорту-експорту та загальному сприйнятті таких заворушень у суспільстві.

Об'єкт дослідження:

Економічна та суспільно-політична системи Європейського Союзу.

Предмет дослідження:

Особливості функціонування економічної та суспільно-політичної системи Польщі під впливом економічної політики Європейського Союзу. Механізми, особливості та результати впровадження Спільної аграрної політики (САП), реакція фермерів у вигляді протестів, вплив цих заходів на соціально-економічний та політичний клімат. Взаємодія між політикою ЄС та національними інтересами Польщі.

Мета та завдання дослідження:

Дослідити функцію аграрної та економічної політики ЄС. Дослідити взаємозв'язок між аграрно-економічною політикою ЄС та реакцією фермерів. Визначити передумови, причини та вплив протестів на економічне становище у Польщі та їхню ефективність.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНОГО АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

1.1. Економіко-країнознавчі дослідження та їх проблематика

Географічне країнознавство є невід'ємною складовою економічної географії та відіграє ключову роль у вивченні регіональних особливостей економічної політики Європейського Союзу. Цей підхід дозволяє аналізувати, як різні географічні та культурні чинники впливають на реалізацію економічних політик на регіональному рівні.

Зокрема, дослідження фермерських протестів у Польщі вимагає розуміння локальних географічних умов, аграрного розміщення населення та його впливу на політичну поведінку та реакції на європейські законодавчі ініціативи.

Економічний аспект цього дослідження допомагає глибше зрозуміти вплив різних економічних політик та заходів на розвиток країни, а саме на ефективність функціонування її аграрного сектора. Завдяки цьому можна виявити ключові фактори, що впливають на стабільність і конкурентоспроможність економіки, обґрунтовано оцінити довгострокові наслідки економічних рішень для розвитку агропродовольчого сектора та соціально-економічних умов в цілому.

У рамках даного дослідження важливо розуміти, що Польща є країною, у якій помітно прослідковується стратифікація суспільства, через що виникають суперечки на локальному та національному рівні. Різні верстви населення несуть за собою відстоювання власних інтересів, які часто не збігаються із вектором розвитку, що обирає влада країни, чи ЄС.

Завдяки таким особливостям країнознавчого підходу варто враховувати, що номінальні значення є динамічними, у контексті певного періоду і як наслідок - унікальними в різний час їхнього дослідження, особливо при аналізі подій у реальному часі, що й буде висвітлено у даній роботі.

1.2. Методика дослідження економічної політики ЄС

Методи країнознавчих досліджень – це система різноманітних прийомів, операцій та способів, що застосовуються для проведення наукових досліджень в галузі країнознавства, з метою вивчення і аналізу географічних, соціальних, економічних, культурних та політичних аспектів конкретних країн або регіонів.

За П.О. Масляком, методи дослідження можна поділити на кілька основних груп [11]:

- Загальнологічні, або універсальні методи включають аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, моделювання, абстрагування та узагальнення.
- Теоретичні методи складаються з експерименту, гіпотетичного переходу від абстракції до конкретності, аксіоматичного методу та математичної формалізації.
- Соціологічні методи охоплюють соціально-політичний експеримент, контент-аналіз, анкетування, інтерв'ю, опитування, спостереження та вивчення соціальних настанов.
- Соціально-психологічні методи включають соціально-психологічний експеримент, спостереження, контент-аналіз, соціометричне опитування, тестування та шкалування.
- Порівняльні методи охоплюють порівняльно-географічний і порівняльно-історичний аналіз, конкретний аналіз, періодизацію, хронологічний, ретроспективний, прогностичний методи та метод послідовних порівнянь.
- Емпіричні методи включають практичний експеримент, статистичний аналіз та конкретне моделювання.
- Системно-функціональні методи охоплюють системний, інституціональний, функціональний, структурно-функціональний аналіз, композицію та декомпозицію. Діяльнісні методи включають метод прийняття рішень, раціональний, змішано-скануючий методи, теорії груп та метод дії.

- Спеціальні методи містять картографічний метод, метод збору країнознавчої інформації, експериментальне країнознавче дослідження, метод "гри масштабами" та індексний метод.

Використання країнознавчих методів у цьому дослідженні ґрунтується на застосуванні підходів широкого спектру, які дозволяють отримати комплексне розуміння проблематики. Зокрема, загальнологічні методи, такі як аналіз, синтез, індукція та дедукція, були використані для детального розгляду економічної політики ЄС та її впливу на аграрний сектор Польщі, розбиття загальних питань на складові частини та об'єднання цих частин для розуміння загальної картини. Соціологічний метод, на основі контент-аналізу, дозволив аналізувати публікації, документи та медіа-матеріали, пов'язані з протестами та аграрною політикою. Порівняльні методи, допомогли вивчити різниці у впливі економічної політики на інші країни ЄС, а також аналізувати зміни у політиці та її вплив на фермерські господарства в історичному контексті. Емпіричні методи, включаючи статистичний аналіз та практичний експеримент, дозволили обробити кількісні статистичні дані з офіційних ресурсів, а також аналізувати конкретні випадки на ринку та їх наслідки. Системно-функціональні методи, такі як системний та структурно-функціональний аналізи, дозволили розглядати аграрний сектор як частину більшої економічної та політичної системи, а також вивчати функціонування аграрного сектора в умовах європейської інтеграції та його структурні зміни. Щодо спеціальних методів, було використано експериментальне країнознавче дослідження, у ході якого було висвітлено окремий кейс Польщі у рамках економічної та аграрної політики ЄС, впливу і значимості фермерської спільноти на сільське господарство країни.

Згідно методики країнознавчого дослідження - всі області функціонування суспільства в будь-якому випадку пов'язані між собою на різних рівнях: локально, національно та глобально. Країнознавчі дослідження допомагають скласти комплексну картину про конкретну державну одиницю відповідно до критеріїв, згідно яких відбувається аналіз. Об'єктивної, задовольняючої всі точки зору картини

щодо країни нажаль отримати неможливо через культурно та історичну зумовлену диверсифікацію поглядів (теорія колективної пам'яті Альбвакса), на що безпосередньо впливає народна ментальність та історичні зв'язки.

Розглянуті теоретичні основи економіко-географічного аналізу економічної політики ЄС дозволяють зрозуміти складність та багатогранність підходів до вивчення регіональних особливостей реалізації економічних політик. У цьому контексті, дослідження фермерських протестів у Польщі є яскравим прикладом того, як економіко-географічний аналіз може допомогти виявити ключові чинники, що впливають на стабільність та розвиток аграрного сектора в умовах європейської інтеграції та економіку ЄС в цілому.

РОЗДІЛ 2. ОГЛЯД ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

2.1. Принципи та цілі економічної політики ЄС

Здавна Європейський континент демонструє унікальні державотворчі процеси, характерні лише для європейського регіону, які згодом заклали основи для сучасної політики Європейського Союзу. Історія Європи ознаменована численними прикладами тісної економічної інтеграції та політичного об'єднання, що сягає часів, коли римське право та католицька церква першочергово впливали на формування держав та їхніх правових систем.

Економічна політика Європейського Союзу базується на ряді ключових принципів і має за мету забезпечення сталого розвитку економіки країн-членів через координацію їхніх економічних політик, консолідацію внутрішнього ринку та зміцнення економічної інтеграції.

Основні цілі включають забезпечення стабільності цін, сприяння високому рівню соціального захисту, рівності та зайнятості, зменшення рівню бідності та корупції, та підвищення конкурентоспроможності на глобальному рівні.

Політика ЄС напряду залежить від його населення, яке повинно діяти не лише у власних, чи національних інтересах, а й відчувати себе вагомою частиною великої та складної системи. На думку багатьох науковців, таке бажання виникає лише за високого рівня демократії, а однією з основних її складових до прикладу є громадянське суспільство, що й репрезентує загальну, позитивно-стереотипну картину регіону.

Власне, принципи загальної, в тому числі й економічної політики ЄС є цілком задокументованими, адже система, яку ми розглядаємо, трималась на так званих, метафоризованих “трьох стовпах Європейського Союзу”, що часто також називають “підвалинами ЄС” [12].

Ці пункти включають:

- Європейські співтовариства, що охоплювали економічні та екологічні питання.
- Загальну зовнішню політику та політику безпеки (СЗБП).
- Співробітництво в галузі юстиції та внутрішніх справ.

Проте, говорячи про актуальність основних договорів Європейського Союзу, варто розуміти, що в рамках його економічної політики та основних принципів, не всі є релевантними на даний момент і ця позиція варта певного уточнення [13].

- 1) Брюссельський договір (1948 рік) — застарілий. Він стосувався відновлення післявоєнної Європи і не є релевантним до сучасної економічної політики ЄС.
- 2) Паризький договір (1951 рік) — застарілий. Цей договір створив Європейське співтовариство вугілля та сталі, але його функції були інтегровані в інші структури згодом.
- 3) Римські договори (1957 рік) — частково застарілий, але принципи цих договорів є основою для багатьох сучасних положень ЄС. Вони заклали основу для економічного і політичного союзу.
- 4) Договір злиття (1965 рік) — застарілий, оскільки його основна мета була об'єднання виконавчих органів трьох європейських спільнот у єдиний виконавчий орган.
- 5) Єдиний європейський акт (1986 рік) — вважається чинним у тому сенсі, що він вперше ввів поняття внутрішнього ринку, що все ще є ключовою складовою економічної політики ЄС.
- 6) Маастрихтський договір (1992 рік) — чинний. Цей договір офіційно створив Європейський Союз і заклав основи для економічного і валютного союзу, включаючи введення євро.
- 7) Амстердамський договір (1997 рік) — чинний, вносить певні зміни до структури ЄС, включаючи політику зайнятості та покращення інституційних механізмів.

- 8) Ніщський договір (2001 рік) — чинний. Цей договір реформував інституційну структуру ЄС для подальшого розширення, включаючи зміни в голосуванні та кількості комісарів.
- 9) Лісабонська угода (2009 рік) — чинна. Ця угода реформувала багато аспектів ЄС, у тому числі законодавчу та судову системи, та надала ЄС юридичну особу.

Виходячи з цього - ключові зміни протягом цієї хронології включали перехід від секторальних угод (вугілля та сталь) до всеохоплюючих економічних та політичних союзів, введення спільної валюти (євро), а також створення внутрішнього ринку і політику свободи пересування.

Згідно документу про заснування Європейської Спільноти, встановлено основні, фундаментальні завдання та цілі, спрямовані на гармонійний розвиток економіки та соціальної сфери в межах ЄС. Основною метою є створення умов для стабільного економічного зростання, високого рівня зайнятості, соціального захисту та рівноправності, а також поліпшення стану довкілля.

Основні напрямки діяльності Спільноти охоплюють різні аспекти, такі як скасування мита і кількісних обмежень між державами-членами, спільна торгівельна політика та створення внутрішнього ринку. Провідне місце в політиці ЄС займає свобода пересування людей, товарів, послуг та капіталу, що сприяє загальній інтеграції [14].

САП, як протекціоністська політика - має на меті забезпечити рівні умови та гармонізацію виробництва для всіх держав-членів, зменшуючи економічний дисбаланс. Вона включає заходи з екологічного сталого розвитку, що підтримують раціональне використання природних ресурсів, зменшення викидів парникових газів та адаптацію до кліматичних змін.

Забезпечення неспотвореної конкуренції на внутрішньому ринку та зближення законодавств держав-членів для ефективного функціонування спільного ринку теж є одним із принципів, що описаний в договорі про функціонування ЄС.

Спільнота працює над координацією політик зайнятості, що сприяє створенню нових робочих місць та підвищенню ефективності ринку праці. Соціальна політика, зокрема через Європейський соціальний фонд, спрямована на підвищення соціальної згуртованості та рівня життя громадян.

Економічна і соціальна згуртованість посилюється через різні заходи, включаючи підтримку досліджень, технічного розвитку та створення транс'європейських мереж. Значну увагу приділено охороні здоров'я, освіті, професійному навчанню та культурі, що сприяє міждержавному обміну цих ресурсів, втілюючи найбільш цінні та ефективні практики.

У макроекономічному контексті варто виділити також спільну політику в сфері співпраці з розвитку та асоціацію з заморськими країнами – головні аспекти для збільшення торгівлі та сприяння глобальному економічному та соціальному розвитку.

Підкреслюється важливість захисту прав споживачів та розвитку політики у сферах енергетики, цивільного захисту й туризму, заходи спрямовані на усунення гендерного дисбалансу у всіх сферах діяльності Спільноти, що офіційно затверджує наміри ЄС про шлях до сталого розвитку та добробуту в його межах [15].

Лісабонський договір, який набув чинності 1 грудня 2009 року, вніс значні зміни в структурну і інституційну архітектуру Європейського Союзу. До Лісабонського договору, де-факто ЄС функціонував на основі вищезгаданих “трьох стовпів Європейського Союзу”, введених Маастрихтським договором 1992 року. Тобто у рамках Договору про Європейський союз чинним є саме Лісабонський договір, який дещо нівелював структуру Маастрихтського договору, замінивши її єдиною юридичною особою — Європейським Союзом, який об'єднав всі три стовпи під одним інституційним дахом. Це означає, що ЄС виступає єдиним суб'єктом міжнародного права з можливістю укласти міжнародні договори і бути представленим на міжнародній арені. Стаття 47 Договору про ЄС визначає дану юридичну особу ЄС.

В контексті економічної політики, найголовнішими положеннями є зміцнення принципів субсидіарності та пропорційності, що гарантує що рішення на рівні Євросоюзу приймаються лише тоді, коли це виявляється ефективнішим за дії на національному чи місцевому рівнях та політика конкуренції, яка підкреслює важливість справедливої конкуренції для ринків, визнаючи це основою ефективної економіки. Ці та інші аспекти були підсумовані та схематизовані у рис. 2.1.1. [15]

Таким чином ми візуалізуємо лише головні аспекти, закладені в основи економічної політики ЄС, проте згідно даних з аналізу бюджету ЄС на 2021-2027 роки і сучасних пріоритетів Європейського Союзу, можна запропонувати кілька змін і доповнень до них, аби актуалізувати вищевказані положення. Такими аспектами на думку Європейської Комісії є:

- Підкреслення значення цифрової торгівлі та електронної комерції, які набирають обертів в економічній політиці ЄС, зокрема у світлі COVID-19.
- Додати акцент на сталому транспорті та інвестиціях у зелені технології, відповідно до "Зеленої угоди" ЄС та визначити це як окремий напрямок, підкресливши зобов'язання ЄС до зниження викидів і сталого розвитку.
- Включення інформації про ініціативи соціального захисту і підтримки, зокрема у контексті відновлення після пандемії. Окремо виділити політики та фінансування, спрямовані на економічне відновлення регіонів ЄС, що постраждали від пандемії [16].

Безумовно варто додати й пункти про зменшення залежності ЄС від російських енергоресурсів, значне збільшення оборонного потенціалу, а також інтенсифікацію підтримки України у відповідь на російську агресію, оскільки ці заходи відображають новітні пріоритети в політиці Європейського Союзу з початку 2022 року.

Наступні положення є найбільш актуальними та вже активно реалізуються європейською спільнотою:

1. Енергетична безпека та незалежність: робота над зменшенням залежності від російських енергоресурсів, внаслідок чого значно скоротилося використання російського газу (з 40% до 9%). В серпні 2023-го року Європейський Союз досяг своєї мети заповнити свої газосховища на 90% їхньої місткості приблизно за 2,5 місяці до встановленого терміну 1 листопада. Це відбулося в рамках регуляції ЄС, введеної у червні 2022 року, яка встановила обов'язкову мету заповнення на 90% до 1 листопада кожного року. Причому до 1 листопада 2022 року рівень заповнення сягнув 94.9% [17] [18]. Також було створено платформу для спільних закупівель газу, що дозволяє краще використовувати колективний ринковий та політичний вплив ЄС [19].
2. Підтримка України: ЄС активно підтримує Україну, зокрема через фінансування і постачання обладнання для кіберзахисту та у військовій сфері. Також Євросоюз сприяв інтеграції України в європейський ринок, асоціювавши Україну до кількох програм ЄС, таких як Horizon Europe та Digital Europe. У червні 2022 року Європейська Рада підтримала надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС. Євросоюз активно діяв для підтримки економіки України, коли Росія заблокувала транзит через Чорне море. Завдяки ініціативі "Шляхи солідарності", було створено альтернативні маршрути для української торгівлі. Від травня 2022 року до березня 2024 року за допомогою цих шляхів було експортовано 131 мільйон тонн товарів та імпортовано 50 мільйонів тонн, на загальну суму приблизно 149 мільярдів євро [20].
3. Військова підтримка та санкції проти Росії: ЄС значно збільшив оборонний потенціал, відзначаючи необхідність посилення європейської оборони у відповідь на агресію Росії. Було введено ряд санкцій, спрямованих на обмеження російської військової машини та зменшення економічних та політичних можливостей Росії [21]. До прикладу У 2023 році Німеччина встановила рекорд за обсягом експорту озброєнь, досягнувши показника в

€11.7 мільярда. Більша частина цих експортних поставок була призначена для України, що свідчить про значне зростання підтримки Києва з боку Берліна [22]. Загалом, політика ЄС у сфері оборонної промисловості має на меті створення єдиного ринку оборонного обладнання, що сприятиме більшій інтеграції та ефективності використання ресурсів. Ця політика включає заходи, такі як стандартизація оборонної продукції та спрощення процедур трансферу оборонних товарів між державами-членами ЄС [23].

Опираючись на актуальність ситуації, яка склалась з економічною політикою ЄС, слід зазначити, що процеси державотворення та інтеграції відіграли ключову роль у становленні сучасних принципів економічної політики Євросоюзу. Ці принципи, що походять із давніх часів, продовжують впливати на розвиток політик, спрямованих на забезпечення сталого розвитку, зниження бідності та підвищення загальної конкурентоспроможності. Європейська інтеграція, яка була підкріплена низкою договорів, відіграє вирішальну роль у формуванні єдиної економічної і соціальної політики, в тому числі через координацію економічних політик країн-членів, консолідацію внутрішнього ринку та зміцнення економічної інтеграції. Сучасні виклики, як-от відновлення після пандемії COVID-19, військові конфлікти та сталий розвиток спонукають до переосмислення та адаптації цих політик, зокрема через зміцнення оборонного потенціалу та енергетичної незалежності, що підтверджує їхню важливість на сьогоднішній день.

2.2. Вплив економічної політики ЄС на аграрний сектор країн-членів

Економічна політика Європейського Союзу діє в рамках Спільної Сільськогосподарської Політики. У цьому розширеному пункті розглянемо структурні аспекти САП, як основного інструменту підтримки аграрного сектору ЄС. На період 2023-2027 років САП передбачає фінансування у розмірі €387 мільярдів, з яких €291.1 мільярдів виділяється з Європейського сільськогосподарського гарантійного фонду (EAGF) та €95.5 мільярдів з

Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських територій (EAFRD) [24].

Згідно рисунку 2.2.1. можемо виділити основні напрямки фінансування у рамках САП:

- Прямі виплати: спрямовані на підтримку фермерів, особливо малих та середніх господарств - заробітна плата, еко-схеми, підтримка молодих фермерів (189 млрд євро);
- Розвиток сільських територій: досягнення збалансованого територіального розвитку сільських господарств і громад, включаючи створення та підтримку зайнятості, сприяння конкурентоспроможності, забезпечення сталого управління природними ресурсами та кліматичними діями (66 млрд євро);
- Ринкові заходи: стабілізація ринків сільськогосподарської продукції, запобігання ескалації ринкових криз, підвищення попиту, допомога в адаптації до ринкових змін

САП – щонайперше захищає фермерів від несправделивої торгівлі, гарантуючи їм достойні ціни, за продукцію, яку вони виробляють, тобто з політичної точки зору, спільна аграрна політика є інструментом консолідації та примирення аграріїв задля пониження геополітичного тиску та тиску всередині спільноти. Такий протекціонізм найбільше характерний не лише для ЄС, а й для високорозвинених країн, де питання пониження субсидій є легкозаймистим, що призводить до рішучих дій громадських організацій та працюючих у сфері сільського господарства.

До прикладу, в США це найбільше відображається на ринку цукру, адже цей ресурс є найбільш захищеним в рамках сільськогосподарської політики штатів. Тутешні механізми зумовили таку ситуацію, коли ціна цукру в США є вдвічі вищою за середній світовий показник. Така політика є вимушеною задля цінового захисту

власних фермерів, аби їхня продукція на внутрішньому ринку мала постійний попит та хорошу ціну [25]

Мета САП має схожий характер, адже це одна з найбільших у світі програма захисту цін на фермерську продукцію. Навіть не зважаючи на те, що в 2022-му році частка сільського господарства у структурі його ВВП склала лише більше 1%, субсидії в рамках САП для підтримки сектору склали близько третини його бюджету, що вже більше ніж бюджет на військовий, енергетичний, адміністративний, фінансовий, освітній транспортний сектор та Еразмус+ разом взяті. Схожа ситуація відбулась і з бюджетом на 2024 рік, проте дещо скоротились виплати для САП, збільшились витрати на військовий сектор та консолідацію суб'єктів ЄС [26] (рис. 2.2.2.).

Європейський Союз активно вкладається у сільськогосподарські інновації та цифровізацію, чому опосередковано сприяє нова програма Horizon Europe, на яку було виділено бюджет в 95 млрд євро. Ця програма замінила менш актуальну Horizon 2020 і сприяє співпраці, зміцнює вплив досліджень і інновацій на розробку та впровадження політик Є. Вона підтримує розробку та поширення передових знань і технологій, стимулює економічне зростання, збільшує промислову конкурентоспроможність і оптимізує інвестиції в європейському дослідницькому просторі, створюючи робочі місця та залучаючи професійних кадрів. У рамках САП на дослідження та інновації з Horizon Europe планується виділити 10 млрд євро [27].

Ключові нові елементи в рамках Horizon Europe:

- Європейська рада з інновацій : підтримка інновацій із потенційним проривом і руйнівним характером із потенціалом розширення, що може бути надто ризикованим для приватних інвесторів. Це 70% бюджету, передбаченого для МСП.
- Місії : набір заходів для досягнення сміливих, надихаючих і вимірних цілей протягом установленого періоду часу.

- Політика відкритої науки : Обов'язковий відкритий доступ до публікацій і принципи відкритої науки застосовуються по всій програмі
- Новий підхід до партнерства : цілеспрямовані та більш амбітні партнерства з промисловістю на підтримку цілей політики ЄС

Нарешті, головна європейська екологічна ініціатива - Зелений угода (Green Deal), що ставить перед ЄС мету скорочення викидів парникових газів на 55% у порівнянні з 1990 року, тобто провокує перехід до розумного, сталого, конкурентоспроможного, стійкого та диверсифікованого сільськогосподарського сектору, забезпечуючи довгострокову продовольчу безпеку. Європейська Комісія зазначає, що 60% ґрунтів ЄС є нездоровими, 83% містять залишки пестицидів, а збитків деградація ґрунтів приносить на цілих €50 млрд на рік [28].

З першого погляду поставлені цілі є об'єктивно вартими досягнення, адже байдужість до сталих цілей розвитку зумовить лише ефект бомби уповільненої дії, що будуть вирішувати вже майбутні покоління, проте вимоги Зеленої угоди часто сприймаються аграріями як загроза їхньому способу ведення господарства та прибутковості, особливо в контексті зменшення субсидій у разі незгоди і невиконання нормативів. Наприклад, такі завдання як зменшення залежності від синтетичних азотних добрив, збільшення обсягу сировини для виробництва відновлюваної енергії, трансформація потужностей секторів відповідно до більш сталих методів виробництва вже ставить аграріїв перед фактом необхідності переходу на менш інтенсивні методи виробництва та високих витрат на реалізацію та зниження продуктивності.

Власне Європейська Комісія регулярно проводить моніторинг ефективності ведення сільськогосподарства, особливо це помітно на внутрішньому ринку, де країни-суб'єкти ЄС діють в рамках спільної сільськогосподарської політики, яка узгоджує їхні дії та координацію. Здійснюється цей моніторинг у рамках політики просування агропродукції, яка діє під егідою САП. Членство в ЄС робить цей моніторинг

особливим, адже порівняно з іншими регіонами світу дозволяє використовувати спільні ресурси, мотивуючи їх проявляти власні ініціативи задля власного добробуту. Наразі комісія затвердила бюджет обсягом в €185,9 млн для просування фермерської продукції на 2024 рік [29,30].

Знов-таки положення політики просування агропродукції будуть акцентувати увагу на сталому підході у виробництві: акцент на органічному землеробстві, відновлюваних джерелах енергії, інновації та технології. Особливу увагу буде надано зміцненню позицій малих та середніх фермерів, адже саме їм необхідно забезпечити конкурентоспроможність з більшими виробництвами та рівний доступ до ринків збуту і фінансових ресурсів. До того ж активно просувається співпраця з низкою регіонів та країн світу, які мають високий потенціал для зростання, або репутацію.

Серед цільових ринків збуту переважає Південно-Східна Азія, також буде зроблено акцент на Північну Америку. Такий вибір ЄС є безсумнівним у реаліях сьогодення, адже країни цих регіонів є технологічними гігантами та великими експортерами тієї продукції, яка допоможе ЄС втілити свої плани щодо сталого розвитку [31].

Серед цих країн варто виділити насамперед Китай. Це один з найбільших і швидко зростаючих ринків для європейської агропродукції з доступними виробництвами. Країна виробляє близько 2/3 електромобілів, вітрових генераторів та літій-іонних акумуляторів, а також 80% сонячних панелей у світі. Без сумніву лідер у рамках глобального енергетичного переходу [32].

Інша азійська країна – Японія, зарекомендувала себе як стабільний ринок з високими вимогами до якості продукції, в першу чергу екологічно чистої, а японські біотехнології представлені на глобальному ринку як одні з найбільш розвинутих. Також Японія є найпотужнішим і найбільш технологічним виробником робототехніки у світі, що несе ключову роль у вирішенні складних завдань у аграрному секторі, маються на увазі агродрони та системи для збору врожаю,

заохочуються технології раннього виявлення шкідників і хвороб за допомогою штучного інтелекту [33,34].

У іншому вимірі варто згадати Південну Корею, яка позиціонує себе як динамічний і високотехнологічний ринок, насамперед впроваджуючи інформаційні технології. В аграрному секторі ці системи можуть бути використані для моніторингу стану ґрунту, вологості та інших параметрів у реальному часі. Зростання розумного землеробства є вибуховим, як свідчать дані MarketsandMarkets Research, дослідницької компанії, що спеціалізується на транзакціях між компаніями. Очікується, що ринок розумного сільського господарства до 2026 року зросте до 20,8 мільярда доларів США проти 12,9 мільярда доларів у 2021 році [35].

Сінгапур представляє інтерес для аграрного сектору ЄС в якості країни, яка є піонером у розробці та впровадженні вертикальних ферм, які дозволяють значно збільшити виробництво продуктів харчування на обмеженій площі. Наприклад, компанія Kalera побудувала в Сінгапурі повністю автоматизовану ферму, яка виробляє 500,000 кілограмів зелені щорічно, що сприяє зменшенню харчових відходів та викидів CO₂. А сінгапурська компанія Aerospring Hydroponics розробила модульні гідропонічні системи, які можуть забезпечити до 10 разів більше врожаю та використовують на 90% менше води порівняно з традиційними методами. Ці системи також використовуються в комерційних господарствах, офісах та школах для забезпечення свіжої продукції [36, 37, 38].

Змінивши фокус уваги на азійському регіоні, додамо що співробітництво ЄС із північноамериканськими економічними гігантами – США і Канадою є найбільш вагомим з низки причин. По-перше завдяки виходу Російської Федерації з більшості ринків ЄС та Білорусі у контексті калійних добрив, було запропоновано альтернативи, які частково закривають гештальти у імпорті добрив, тим паче що Канада є найбільшим у світі виробником і експортером поташу (калійного добрива), який є більш екологічним як у канадських технологіях виробництва так і в

застосуванні та не надто поступається за показниками ефективності іншим видам добрив [39, 40].

Як альтернатива великим обсягам застосування добрив, США є провідним виробником генетично модифікованих (ГМ) культур, таких як кукурудза, соя та цукровий буряк. В 2020 році ГМ-соя складала 94% від усіх посівів сої, а ГМ-кукурудза — 92% від усіх посівів кукурудзи в США. Такі культури допомагають підвищити врожайність, зменшити використання пестицидів та забезпечити стійкість до змін клімату. ГМ-культури дозволяють фермерам зменшити витрати на захист рослин та збільшити прибутковість виробництва [41].

Підкреслимо, що внаслідок вторгнення Росії в Україну, структура сільського господарства ЄС зазнала певних змін, зокрема через вплив на ринки сільськогосподарської продукції. Ці зміни пов'язані зі збільшенням невизначеності щодо майбутньої доступності зернових та олійних культур, що впливає на стабільність ринків.

Вплив вторгнення Росії в Україну на сільське господарство ЄС помітний у кількох ключових аспектах. Особливо зазначається вплив на ринки сільськогосподарських продуктів та збільшення цін на вхідні ресурси, які викликані збільшенням невизначеності щодо майбутньої доступності зернових та олійних культур. За даними Fertilizers Europe, вартість добрив, зокрема азотних, значно зросла у ЄС протягом 2022 року, що частково було викликано високими цінами на природний газ, який є основним компонентом для виробництва аміачних добрив [42].

Відповідно до CropLife, ціни на азотні добрива сягнули піку понад \$1,500 за тону на початку 2022 року, проте потім почали знижуватися. Також згідно опитування складеним організацією було встановлено прихильність респондентів (175) до передбачень для ринку добрив, наприклад 31% відповіли, що їм би хотілось зниження ціни на азотні добрива, 17% проголосувало за нові технології і відхід від старих методів аграрної фертилізації, а 50% відстояли нейтральну позицію.

Практично одностайно респонденти виявили занепокоєння у ціновій політиці як на споживчу продукцію, так і на ринку добрив. [43].

Фермери в ЄС зіткнулися з викликами, пов'язаними з високими цінами на добрива, що призвело до зменшення використання добрив і зміни вирощуваних культур на менш вимогливі до добрив види, а в багатьох європейських країнах відбулись демонстрації щодо послаблення вимог та повернення бажаних льгот аграріям. В будь-якому випадку це мало негативний вплив на врожайність і, відповідно, на пропозицію продовольства, але глобальна економіка чудово адаптувалася до нових потрясінь, знайшовши нові джерела сировини та побудувавши нові виробничі потужності [44].

Після сплеску цін на добрива через глобальні економічні перебої, спричинені пандемією, та їхнього подальшого різкого зростання під час війни, вартість значно знизилася, хоча і залишається на 20% вищою порівняно з кінцем 2019 року. Росія, будучи основним виробником-експортером мінеральних добрив у світі, суттєво впливає на аграрний сектор країн Європи, а після введення загальних санкцій змусила Євросоюз змінити вектор та звернути увагу на альтернативних експортерів. Задля розуміння, показники імпорту добрив з Росії до ЄС порівняно з 2022 роком, в 2023 скоротився приблизно вдвічі, проте об'єми торгівлі й досі є колосальними у порівнянні з іншими країнами-експортерами і це активно використовується для політичних важелів впливу. Як уже було згадано, виробництво азотних добрив, які є найбільш вживаними в сільському господарстві технологічно не є можливим без використання природного газу. Хоч на початку повномасштабного вторгнення країни Заходу і не ввели прямі санкції проти сільськогосподарської продукції цих країн, вони продовжували експортувати добрива зі збільшеними труднощами. Найбільш різким рішенням у контексті експорту калійних добрив у відношенні до Білорусі, яка є одним із провідних світових експортерів цього виду добрив стало призупинення залізничних перевезень білоруського калію до ЄС. На додачу є зусилля з боку Росії та Білорусі щодо зняття санкцій. У разі успіху цих зусиль ціни

на добрива можуть знизитися ще більше, що може знизити ціни на продовольство та забезпечити ринки країн, що розвиваються російською сировиною. Європа, як відомо, не має власних, настільки ж потужних ресурсів як у Росії, що змушує її бути залежною не суто від добрив цієї країни, як від газу, основного їхнього компоненту [45].

Ситуація на графіку 2.2.3. є доволі репрезентативною у цьому відношенні, адже можна помітити як патерни сезонності закупівлі добрив країнами ЄС у основних виробників, так і вплив геополітичних факторів – пандемія CoVid-19, ріст цін на енергоносії, російське вторгнення в Україну та подальші санкції.

Вартим уваги є становище на ринку на початку 2022 та 2023 року, адже в цей час урядами країн ЄС було частково встановлено, що загальні санкції не повинні критично впливати на експорт добрив з Росії, показники експорту до ЄС склали €2.5 млрд (2022) та €1.4 млрд (2023) відповідно [46]. Власне аргументовано це було тим, що в країнах Африки спостерігається глобальна продовольча криза через блокаду саме російських товарів. Росія неодноразово просуvala свою позицію на ринку саме цим, проте це не завадило їй влаштувати військовий контроль над експортом українського зерна у Чорному морі, що порушує міжнародне право. Глобально, а найбільше в Європі відчувалась політична невизначеність щодо торгівлі добривами, що й стало головним каменем зіткнення цієї суперечки. Звісно, санкції на адресу Росії та її сателітів завдають шкоди харчовій безпеці Африки та вирішення глобальної кризи з добривами не усуне проблему, яка виникла ще до війни в Україні і зумовлена багатьма іншими чинниками. Відкриття російських ринків збуту добрив безумовно знизить ціни для фермерів Західної Європи та частково забезпечить голодуючі країни Африки гуманітарними товарами, проте лише в короткостроковій перспективі і західні політики це розуміли, зробивши ставку на інші країни. В кінці-кінців ціни на сировину знизилися, відбулась переорієнтація торгівлі, енергетичні ринки пристосувалися до зменшення залежності від російських та білоруських поставок [47].

За даними IFA прогнозується ріст альтернативних, менш залежних від природного газу добрив [48]. Це насамперед фосфати та калійні добрива. Європейська комісія прозвітувала, що у лютому 2023 року ціни на продукти харчування в ЄС були на 19,5% вищі, ніж у лютому 2022 року. Відновлення Чорноморської зернової ініціативи в серпні 2022 року сприяло зниженню світових цін на продовольство та підтримало спроможність українського агросектору, однак в 2023-му Росія в черговий раз відмовилась продовжувати її дію [49]. В цілому, очікується що виробництво орних культур в 2024-му в Євросоюзі зростатиме до 8,6%, а у вирощуванні олійних можливо досягти абсолютно нової планки – 33,6 млрд тон, проте такі прогнози є досяжними за рахунок нормального клімату, чого не відбулося в 2023 році згідно інформації на рисунку 2.2.4 [50] [51]. ЄС підтримує свою здатність абсорбувати шоки на ринку, що забезпечується завдяки внутрішньому єдиному ринку, незважаючи на труднощі з доступністю та вартістю ринкових цін.

Економічна політика ЄС, зокрема через Спільну сільськогосподарську політику, суттєво впливає на аграрний сектор країн-членів, забезпечуючи підтримку підтримкою та сприянням стійкому розвитку. Завдяки комплексному підходу, що включає фінансову підтримку, екологічні ініціативи, розвиток ринків збуту та впровадження інновацій, ЄС створює умови для стабільного та ефективного аграрного сектору. САП забезпечує економічну стабільність фермерів через прямі виплати, що становлять значну частину їх доходів. Інвестиції в розвиток сільських територій сприяють покращенню інфраструктури та якості життя в сільських районах. Впровадження інновацій та технологій у співпраці з програмою Horizon Europe підвищує продуктивність та ефективність сільськогосподарського виробництва, забезпечуючи стійкість та конкурентоспроможність аграрного сектору ЄС. Санкції, введені проти Росії та Білорусі у відповідь на її агресію проти України, мали значний вплив на сільськогосподарський сектор ЄС. Як наслідок цих дій відбулось підвищення цін на добрива, що створило додаткові виклики для фермерів. Проте ЄС активно працює над трансформацією торгівлі та зменшенням залежності від російських та білоруських добрив. Спільнота вдало оцінює всі ризики та

готується до реструктуризації аграрного виробництва, опираючись на напружену ситуацію в регіоні. Помітно як уряд впорався із викликами пандемії Covid-19, продовжуючи відновлення після неї, тому очікується що задля викорінення нової пандемії, вчиненої російською агресією, консолідація в євроатлантичному регіоні стане основним рушієм її подолання.

РОЗДІЛ 3. CASE STUDY: ФЕРМЕРСЬКІ ПРОТЕСТИ У ПОЛЬЩІ 2023-2024 РР..

3.1. Причини фермерських протестів в Польщі.

У рамках економіко-країнознавчого дослідження варто розуміти, що агропродовольчий сектор Польщі має велике національне економічне, соціальне та екологічне значення.

Загальна частка сільського, лісового та рибного господарства у валовій доданій вартості (ВДВ) вдвічі перевищує середній показник по ЄС. Польське сільське господарство характеризується різноманітністю в структурі господарств та потенціалом розвитку. Підвищення прибутковості, доходу та продуктивності фермерських господарств є невід’ємною частиною стратегії Польщі. 85% території Польщі займають сільські території, а 52% - території що призначені для ведення сільського господарства. Сільське населення у країні займає близько 40% його загального складу, що є найбільшим після Румунії показником у ЄС. Також у Польщі зареєстровано до 1,4 млн фермерських господарств. Зважаючи на такі високі показники загальна політика країни в першу чергу орієнтується на сільське господарство, задля того щоб задовольнити інтереси настільки істотної спільноти [52].

Польща має вищі показники доходів у сільському господарстві порівняно із середнім рівнем по ЄС, але й помітно вищий рівень волатильності, що зумовлено специфікою галузі. Загалом, спостерігається тенденція до росту, особливо помітне зростання після 2020 року, що вказує на поновлення потужностей виробництва унаслідок пандемії CoVid-19 на рис. 3.1.1., де проілюстровано різницю між сільськогосподарським підприємницьким доходом в середньому по ЄС та Польщі у залежності від середньої зарплати в цілому.

У рамках САП, агропродовольчий сектор Польщі фінансується наступним чином: 78% бюджету ЄС займають прямі виплати фермерам, 21% - розвиток сільських територій, ринкові заходи – менше 1%. Щодо національного фінансування, ситуація

частково відрізняється, адже прямих виплат в цій сфері не передбачається, проте практично всі кошти відводяться на розвиток сільських територій, а бюджет на ринкові заходи складає також менше 1%. У загальному відношенні у рамках стратегічного плану САП 2023-2027 на підтримку сільського господарства Польщі було виділено €25,2 млрд (табл. 3.1.2.) [53].

Також ЄС було зарезервовано деякі конкретні позиції щодо фінансування, що насамперед стосуються досягнення цілей сталої екології та підтримки уразливих груп в аграрному середовищі (табл. 3.1.3.) [53]. Співставивши ці цифри із загальним фінансуванням САП по ЄС, можна дійти висновку, що на Польщу виділено близько 10% від загального бюджету САП, що є 5-м за величиною показником у спільноті, після Франції, Іспанії, Німеччини та Італії [46, 54].

Зважаючи на таку вагу аграрного сектору для ЄС та, власне, польського населення, за останні кілька років країна стала найбільш обговорюваною ареною фермерських протестів, що викликало широкий резонанс не лише всередині республіки, але й на європейському рівні. Події відображають глибоке невдоволення працівників сільськогосподарського сектору, зумовлене цілою низкою факторів. Польща є значним гравцем у аграрному секторі Європейського Союзу, а розуміння коренів цих протестів є критично важливим для аналізу впливу загальноєвропейської аграрно-економічної політики на конкретні країни-суб'єкти (рис. 3.1.4.).

Польща через своє географічне положення, культурну та історичну спорідненість та плідні дипломатичні відносини є наразі ключовим європейським партнером України, тому в контексті логістики, ЄС реалізує більшість своїх ініціатив саме через неї.

Регуляторні умови, що є ініціативою Зеленої угоди, включають в себе нові екологічні стандарти з більш суворими вимогами до багатьох видів аграрної продукції є взаємозалежними з економічними передумовами і резонують з ними у рамках Спільної сільськогосподарської політики. В основному вимагається понизити кількість поголів'я худоби та скорочення використання добрив і

пестицидів. Ці вимоги призводять до тимчасового збільшення витрат для фермерів та зниження продуктивності.

Внутрішні економічні чинники включають високу собівартість польської продукції та високу конкуренцію на ринку агропродукції, що знижує прибутки фермерів, зовнішні ж в свою чергу охоплюють транзит та імпорт дешевої української продукції, що створює тиск на вже внутрішні ціни та знижує конкурентоспроможність польської продукції.

В польському суспільстві вважається, що положення самої САП та Зеленої угоди є лише передумовою, проте каталізатором руху протистояння є виключно демпінгуючі ціни української агропродукції, адже фермери в головному порядку вимагають справедливої торгівлі, яка знаходилась під питанням в умовах льготного транзиту української агропродукції, яка не підпадала під категорії та вимоги Зеленої угоди та мита. Уже внаслідок такого первинного протесту відбулась політизація дійства загалом.

Політичні маніпуляції включають використання протестів опозиційними силами для критики уряду, а антиурядова риторика полягає у вимогах змінити діючу політику, що включає регуляторні та економічні аспекти. Найбільше це стосується електорального клімату, коли рух протесту впливає на суспільні настрої та політичні вподобання виборців.

Відомо, що Польща в загальному слабо урбанізована країна, тому діючій владі першочергово важливо зберегти підтримку серед сільського населення, публічно лобіюючи їхні вимоги. Саме тому політизація включає використання протестів для підриву підтримки України зацікавленими в цьому сторонами. Таке явище як поширення проросійських наративів є вже кінцевою ланкою в ланцюгу причинно-наслідкових зв'язків, проте наразі вже успішна їхня реалізація говорить нам про те що остання ланка не обов'язково є найменш впливовою. Навпаки, в час постійної міжнародної напруженості зв'язок певних, навіть невеликих груп польських протестувальників з владою країни-агресора може стати ключовим моментом в

утворенні кризи між державами, інтереси яких не повинні перешкоджати їхній співпраці та добросусідству.

3.2. Реакція уряду та міжнародних організацій.

Ситуація по-різному трактується в українському та польському медіаполі, адже заради розуміння цілої картини необхідно увійти в положення обох сторін.

З одного боку дії польських аграріїв розцінюються українцями ледь не як референція на трагедію голодомору і це часто просувається в ЗМІ. Та як би польській владі не хотілось брати на себе відповідальність за дії тих осіб, які зіпсували вже тонни якісної продукції, на яку витратились непомірні зусилля в умовах війни - імідж зерна у вітчизняній українській традиції залишиться фундаментальним, тому саме такі акції будуть розцінюватись як черговий осередок гуманітарної кризи [55]. Будучи об'єктивним, такі висловлювання не повинні ототожнювати реальні настрої суспільства із діями неетичних та цинічних індивідів.

Показовим прикладом свідомих громадян Польщі є загальний протест у жовтні 2021 року щодо рішення Конституційного суду про визнання верховенства національного законодавства над законодавством ЄС. Рішення викликало широкомасштабні протести в країні, адже багато польських громадян побачили в цьому загрозу для членства Польщі в ЄС і порушення основних принципів європейської інтеграції, адже близько 80% громадян країни підтримали саме про-європейську орієнтацію [56].

Через переслідування населенням власних інтересів, рушійна сила фермерського протесту в Польщі 2023-2024 визначена доволі прямо. Це бажання польських фермерів має під собою доволі тверде підґрунтя, адже як відомо, з початку повномасштабного вторгнення в Україну, ЄС затвердив ініціативу під назвою АТМ (автономні торгівельні заходи), яка скасовує мита на деякі українські продовольчі товари (насамперед зерно), щоб забезпечити можливість вивозу продукції з країни після вторгнення Росії. Також як було зазначено раніше, Польща є суб'єктом ЄС та повинна вести торгівлю у рамках Зеленої угоди, затвердженої європейською

спільнотою. Нормативи угоди відповідно не розповсюджуються на Україну, адже вона не є суб'єктом ЄС. Таким чином, українська агропродукція практично витіснила з ринку польську, адже має найголовнішу конкурентну перевагу – вартість збуту, що зумовило падіння ціни польського зерна (рис 3.2.1.) [57, 58]. Згідно інформації на статистичних порталах, Україна є п'ятим найбільшим експортером зернових на світовому ринку, тому кейс польських протестів здавалося б повністю виправданий, Польща не є настільки вигідним експортером зернових, проте тоді стоїть в тому чи це справді проблема України, як постачальника. Дешевизна українського зерна на противагу польському зумовлена щонайперше складністю логістики та недостатньою державною підтримкою цін та асигнувань щодо нього, а ситуація другої половини 2022 року є справді шокуючою - середня ціна української пшениці виявилася приблизно на 40 відсотків нижчою за середню ціну на світовому ринку, а ціна української кукурудзи була нижчою приблизно на 30 відсотків. Така міра для України була вимушеною через її економічне становище [59].

До того ж пониження цін на зерно це не суто феномен в агроіндустрії Польщі, така картина спостерігалась глобально, особливо на ринку кукурудзи (рис. 3.2.2.) [60]. Щодо автономних заходів торгівлі, то їх було продовжено ще на рік, тобто до 5 червня 2025 року. Означає це те, що Україна й надалі буде експортувати агропродукцію до країн ЄС без мит і квот [61]. Водночас уряд ЄС не проігнорував запит фермерів, адже зниження цін на польське зерно подекуди на 40% є суттєвим викликом для аграріїв, тому у рамках програми ТСТФ були впроваджені компенсації, щоб покрити збитки на торгівлі. За період 2023 року – травня 2024 року було здійснено 12 таких заходів, останній з яких погодив державну допомогу сумою €486 млн для підтримки виробників зернових у контексті війни Росії проти України [62]. Найбільший резонанс, як правило, створюють саме антиукраїнські та проросійські меседжі. МЗС Польщі, висвітлює такі елементи як провокативні та ті які не відповідають дійсним переконанням населення. Президент польської профспілки аграріїв та сільськогосподарських організацій Славомір Іздебскі також засудив подібні висловлювання та запевнив що проросійські та антиукраїнські

висловлювання не є прерогативою, чи рішенням жодної з профспілок. Сам Славомір Іздебські теж є активним учасником протестів [63].

Можемо дійти висновку, що в Польщі вимоги протестувальників не лише не залишаються непочутими, а навпаки – активно впроваджуються рішення щодо їх урегулювання. Варто додати, що Польська влада рішуче засуджує й можливе на їхню думку російське втручання до протестного процесу. Сучасне становище й суспільний клімат в Польщі напряду залежить від рішучості ЄС, а саме польське суспільство не повністю приймає факт того, що війна в Україні прямо впливає як на їхні настрої, так і на економіку і те що поточні ринкові зміни є тимчасовими і вимушеними рішеннями, які приймаються, виходячи із стратегічних цілей Європейського Союзу.

3.3. Вплив протестів на внутрішню та зовнішню політику.

Антиурядова риторика та політизація фермерських протестів додатково пов'язана з намаганнями опозиційних сил використати невдоволення для критики діючої влади. Польща наразі є країною з одним із найбільшим показником індексу споживчих цін у ЄС, що додатково посилює негативний настрій у суспільстві.

Схожа ситуація спостерігається в Угорщині та Болгарії, також сюди можна віднести Країни Балтії (Естонія, Литва, Латвія) (рис. 3.3.1.). Ці та інші вищеперераховані причини ситуації, що склалась спонукали владу Польщі до складного, проте такого необхідно, нарешті конструктивного діалогу з аграріями. Одній з останніх таких зустрічей посприяв Європейський аграрний форум в Ясоньці, де було досягнуто певних результатів та знайдено компроміси. Було зрозуміло, що польські аграрії критично відносяться до Зеленої угоди, що перешкоджає ефективності ведення сільського господарства зручними та дешевшими їм інструментами. Також були питання до власного, недостатнього субсидіювання. Як вже було зазначено, лише за 2023-2024 рік було запроваджено принаймні 12 програм допомоги постраждалому аграрному сектору Польщі, а включно з 2022-м роком загальна сума субсидіювання склала понад 3 млрд злотих і це не враховуючи останньої програми на майже

півмільярда євро. Не дивлячись на це, аграрії все ще відмовляються від повного примирення із владою, яка наголосила на тому що бюджет теж повинен знати свої межі. Щодо регулятивних заходів в українському питанні, сторони погодили, що головною причиною все ж є російська агресія, яка й спричинила настільки різкі заходи щодо імпорту української агропродукції. Насамперед українське сільське господарство має зовсім іншу структуру і не відповідає нормам ЄС, тому досягнення спільних цілей повинно бути націленим як на систему україно-польських цінностей у контексті допомоги Україні, так на превенції дестабілізації європейського ринку. На рівні ЄС також було внесено деякі правки до норм Зеленої угоди, проте тимчасово, насамперед щоб дати розуміти фермерам, що у них є дещо відтягнуті, проте – дедлайни. Ще одна сутичка стосувалась субсидіювання малих фермерських господарств, адже субсидії, запропоновані Міністерством сільського господарства та розвитку сільських територій, надійшли в більшій мірі до багатих фермерів, які могли дозволити утримання зерна, оскільки дрібніші підприємці не змогли цього зробити, що змусило їх продавати продукцію за нижчими цінами. У відповідь на це для ферм до 10 га було реалізовано відхід від застосування санкцій за невиконання деяких екологічних вимог, так звану умовність. Крім того, субсидії охоплюють чотири види зернових – так, основних, проте фермерами було зазначено, що наприклад у Щецинецькому повіті виробляється практично 20% гречаної крупи від загального вітчизняного масштабу, тому ця культура вважається збитковою та мало підтримуваною [64, 65].

У відношенні до влади, протест посилив тиск на все ще новий уряд прем'єр-міністра Дональда Туска, колишнього президента Європейської ради, який є рішуче проєвропейським і прагне підтримати Україну, коли вона бореться з вторгненням Росії та Урсулу фон дер Ляєн – чинного президента Єврокомісії. Проте зустріч у Ясонці показав аграріям бажання та вміння уряду брати до уваги їхні інтереси, не настільки ефективно та цілеспрямовано як би їм цього хотілося, проте доводячи їхню значимість важливим та плідним діалогом, який дещо полегшив загальне напруження.

Для відображення прихильності населення Польщі до її політичних еліт також варто розуміти його електоральну поведінку, адже така модель є доволі репрезентативною в рамках цього дослідження.

Наразі найбільшої підтримки у суспільстві займає партія «Право і справедливість» (PiS) з Ярославом Качинським у ролі голови, яка відстоює інтереси аграріїв, лобіює їхні вимоги та є опонентом іншої партії під назвою «Громадянська платформа», лідером якої і є Дональд Туск. Партія Качинського традиційно більше підтримувана сільськими виборцями і спочатку нею було підтримано Зелену угоду ЄС. Проте, коли протести посилювалися, вони змінили свою позицію, щоб виступити проти цієї політики, приєднавшись до фермерів, для посилення підтримки.

Участь PiS у протестах розглядалася як спроба використати невдоволення для власної політичної вигоди, що було розкритиковано Туском, лицемірний маневр. В свою чергу, «Громадянська платформа» зберегла більш збалансований підхід, підтримуючи Україну, а також вирішуючи проблеми фермерів. Туск запропонував технічні рішення та поправки до політики, щоб пом'якшити вплив на польських фермерів без шкоди для підтримки України. Все ж, у суспільстві, прослідковується поляризація у контексті електоральної поведінки, партія Качинського є деякою мірою протилежністю партії Туска, адже перша відстоює національно-консервативні, традиціоналістські та євроскептичні переконання. Своєю головною перевагою партія вважає розширення соціальних програм та обмеження впливу ЄС на внутрішні справи Польщі, просуває строгую міграційну політику [66].

Громадянська платформа, орієнтована на центризм, пан'європеїзм та лібералізм. З цього випливають ключові переваги партії – поглиблення інтеграції з ЄС, підтримка ринкових реформ та посилення демократії. Чинний президент Польщі – Анджей Дуда також колишній вихідець Права і справедливості і в більшій мірі залишається прихильним до її ідеології та має репутацію посадовця, який зацікавлений в першу чергу у підтримці аграріїв. Президент Польщі займає прогресивну позицію, щодо вирішення питання імпорту українського зерна, підтримуючи обидві сторони та

запроваджуючи ефективні ініціативи тому його підтримка є дуже високою навіть на рівні ЄС [67, 68].

Інші партії, хоч і загалом набравши близько 30% голосів виборців у 2023 році (рис. 3.3.2.) також є певною мірою ідеологічно відділеними від перших двох, та несуть важливу роль у забезпеченні прав меншин та інших членів суспільства. Партія «Третя Дорога» - центристська, вважається орієнтованою на сталий підхід, у своїх прагненнях тяжіє до поєднання традиційних і сучасних методів управління, підтримка зелених політик, забезпечення балансу між економічним зростанням та захистом довкілля. Метою партії є досягнення альтернативи для виборців між першими двома, тому Третя Дорога вважає, що питання фермерських протестів слід вирішувати через діалог і координацію з європейськими інституціями [70].

Ліва партія Польщі пропагує соціальну справедливість, відстоює гендерну рівність та захист навколишнього середовища. Партія виступає за прогресивну, соціальну та світську політику, зокрема відстоює права ЛГБТ, вважає, що проблема фермерських протестів має вирішуватися через збільшення державних субсидій та прогресивне оподаткування [71]

Партія «Конфедерація», ультраправа, націонал-консервативна, просуває євроскептичні та іноді проросійські наративи, виступає за зниження податків, захист національних інтересів та зменшення впливу ЄС. Конфедерати підтримують фермерів у їхніх акціях проти імпорту зерна з України, ведуть риторику щодо послаблення антиросійських санкцій та польської військової допомоги Україні [72].

Польські фермерські протести 2023-2024 років отримали різну реакцію з боку уряду та організацій. Протести посилюються через зниження цін на польське зерно, викликане зняттям мит на українську агропродукцію у рамках ініціативи ЄС з підтримки України під час війни. Водночас польська влада впроваджує компенсаторні заходи для підтримки місцевих аграріїв, включаючи субсидії та регуляторні зміни. Прем'єр-міністр Дональд Туск та його партія "Громадянська платформа" намагаються знайти збалансовані рішення для підтримки українських

експортерів і польських фермерів, тоді як партія "Право і справедливість" впроваджує свою політику згідно посиленої підтримки протестувальників, відстоюючи фермерські інтереси. На внутрішню політику країни такий кейс має значний вплив, що посилює політичну поляризацію та електоральні розбіжності між партіями. Інші партії, такі як "Третя Дорога" та Ліва партія, також пропонують свої рішення щодо підтримки фермерів і збалансування ринкових умов, проте їхня підтримка не є такою ключовою. Загалом, ситуація навколо фермерських протестів в Польщі демонструє складність балансування між підтримкою України та захистом внутрішніх інтересів аграрного сектору Польщі, проте обидві сторони шукають шляхи для двосторонньої комунікації та вирішення їхніх суперечок.

Розуміючи контекст можемо дійти висновків, що як країна-член ЄС, Польща є одним із найважливіших суб'єктів аграрного комплексу Спільноти. Основні причини фермерських протестів у Польщі включають як внутрішні, так і зовнішні чинники, вони зумовлені комплексом економічних, екологічних та політичних умов. Проте суспільству через особливість та навіть складність євроінтеграційних процесів інколи складно розмежувати національні та європейські інтереси. В рамках цих інтересів діють як основні, так і опозиційні сили, які в цілому працюють на благо країни. Проте на даному етапі для політиків Польщі дуже важливим є аспект стратегічного планування – в умовах глобальних геополітичних викликів, консолідація є найкращим інструментом у досягненні як особистих ідей, так і національних, і загальноєвропейських.

ВИСНОВКИ

Європейський Союз – це потужний політичний, економічний та соціальний інтеграційний комплекс. Через власні особливості, які з першого погляду здаються дуже приманливими, як з боку підтримки власного населення, так й ідейних переконань, ЄС вартим вивчення як структури, проте зовсім не простої у реалізації своїх рішень. З початку свого існування країни спільноти мали за мету побудувати організацію, яка втілить ідею вільного ринку, спільної валюти, пан'європеїзм у

життя, проводячи свою політику у найбільш гуманний та демократичний спосіб. Населення різних держав з моменту вступу до ЄС змогли поступово відчувати на собі переваги та недоліки функціонування такої системи.

Європейський Союз забезпечує значні економічні вигоди своїм членам, такі як доступ до спільного ринку, що сприяє зростанню торгівлі та інвестицій. Спільна валюта (євро) спрощує фінансові операції та знижує ризики валютних коливань, що, в свою чергу, сприяє економічній стабільності. Крім того, країни-члени можуть отримувати фінансову підтримку через різні фонди ЄС, що допомагає розвивати інфраструктуру, підвищувати рівень життя та вирівнювати економічні диспропорції між регіонами. І правила гри для кожної країни є однаковими.

Проте, існують і певні виклики. Складність прийняття рішень у багатонаціональній організації, де кожна країна має свої інтереси та пріоритети, може призводити до затягування процесів та конфліктів. Бюрократичні механізми ЄС часто критикуються за надмірну складність та інертність. Крім того, проблема міграції та інтеграції нових членів залишається актуальною, викликаючи суперечки як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні.

Незважаючи на ці виклики, ЄС залишається унікальним прикладом регіональної інтеграції, що сприяє миру, стабільності та співпраці на континенті. Його досвід є важливим для розуміння можливостей та обмежень багатосторонньої співпраці у сучасному світі.

Польща, як одна з країн-членів Європейського Союзу, має як переваги, так і виклики, пов'язані з членством у цьому інтеграційному комплексі. З моменту вступу до ЄС у 2004 році, Польща відчувала значний економічний ріст, отримуючи доступ до єдиного ринку та вигоди від різноманітних фондів ЄС, які сприяли розвитку інфраструктури, підвищенню рівня життя та економічній стабільності.

Проте, країна також стикнулася з певними викликами та напруженням у відносинах з іншими країнами-членами та інституціями ЄС. У загальному, в останні роки були

суперечки щодо питань правосуддя, верховенства права та міграційної політики, що викликало критику з боку Брюсселя та інших держав-членів.

Проте саме аграрний сектор Польщі, який безсумнівно важливою складовою її економіки, насамперед для власного населення має дуже контраверсійну як політику, так і її наслідки. З одного боку, аграрії отримали доступ до спільного ринку та потужну фінансову підтримку через програми ЄС. З іншого боку, геополітичні обставини створили додатковий тиск на місцевих виробників.

Фермерські протести у Польщі 2023-2024 років стали яскравим прикладом таких викликів. Вони були викликані низкою факторів, включаючи незадоволення політикою ЄС у сфері сільського господарства, питаннями субсидій та регулювання, а також впливом глобальних економічних змін. Протести привернули увагу до необхідності більш гнучкого підходу у політиці ЄС, який враховував би специфічні потреби та умови кожної країни-члена.

Чим більш розтягується хронологія протестів – тим більше зростає недовіра до влади, що є категорично неможливим для країни ЄС, тому політика протекціонізму є ключовим моментом в урегулюванні конфлікту. Навіть розуміючи що настільки велике субсидіювання польських аграріїв не виправдає себе найближчим часом в економічному контексті, влада ЄС говорить нам про те що для Спільноти найбільш важливою ціллю є не тактика, а стратегія: стала економіка, орієнтація на майбутні покоління, економічна та соціальна рівність, свобода слова, ринку та переміщення.

Таким чином, Польща, як частина ЄС, продовжує балансувати між вигодами членства та вирішенням виникаючих національних проблем. Її досвід є цінним прикладом для країнознавчих досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Feindt, P. H. EU agricultural policy. Handbook of European policies. Edward Elgar Publishing, 2018. 115-133. / Файнт, П. Х. Сільськогосподарська політика ЄС. Довідник з європейської політики. Edward Elgar Publishing, 2018. С. 115-133.
2. Ferrera, M., Kriesi, H., & Schelkle, W. Maintaining the EU's compound polity during the long crisis decade. Journal of European Public Policy, 31(3), 2024, 706-728. / Феррера, М., Крізі, Г., & Шелькле, В. Підтримання складної політичної системи ЄС під час тривалого десятиліття кризи. Journal of European Public Policy, 31(3), 2024, С. 706-728.
3. De Gorter H., Swinnen J. Chapter 36: Political economy of agricultural policy. Handbook of Agricultural Economics. 2002. Vol. 2. P. 1893-1943. Де Гортер Г., Свіннен Й. Розділ 36: Політична економія аграрної політики. Довідник з аграрної економіки. 2002. Т. 2. С. 1893-1943. DOI: 10.1016/S1574-0072(01)10023-5.
4. Соціальна географія: Підручник / за ред. Л. Немець та К. Мезенцева. – Київ: Видавництво «Фенікс», 2019. – 304 с.
5. Голиков, А. П., Я. Б. Олійник, and А. В. Степаненко. "Вступ до економічної і соціальної географії: підручник." К.: Либідь 320 (1996).
6. Топчієв, О. Г. "Основи суспільної географії." Одеса: Астропринт (2001): 145-146.
7. Резніков В. В., Купіна В. С. Економічна політика Європейського Союзу (на прикладі країн центру та периферії). Статистика України. 2018. № 3. С. 59-65. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#)
8. Яценко, Б. П., В. І. Стафійчук, and Ю. С. Брайчевський. "Політична географія і геополітика: Навч. посібник." БП Яценко, ВІ Стафійчук, ЮС Брайчевський (2007): 109-154.
9. Топчієв, О. Г. "Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики." (2005).

10. Мальська, М. П., and Н. В. Антонюк. "Основи європейської інтеграції: підручник." К.: Центр учбової літератури (2015).
11. Масляк П.О. Країнознавство Підручник. - 2-ге вид., випр. - К.: Знання, 2008. - 292 с. (Вища освіта ХХІ століття).
12. The Maastricht and Amsterdam Treaties // European Parliament. Маастрихтський та Амстердамський договори // Європейський Парламент. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
13. Principles, countries, history // European Union. Принципи, країни, історія // Європейський Союз. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
14. Common Agricultural Policy at a glance // European Commission. Загальний огляд Спільної сільськогосподарської політики // Європейська комісія. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#)
15. Конституційні акти Європейського Союзу. Частина I / Упорядник Г. Друзенко, за загальною редакцією Т. Качки.-К.: Видавництво " Юстиніан", 2005 р.-512с.
16. The EU long-term budget // Consilium. Довгостроковий бюджет ЄС // Consilium. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
17. EU reaches 90% gas storage target ahead of winter // European Commission. 18 August 2023. ЄС досягає мети щодо 90% запасів газу перед зимою // Європейська комісія. 18 серпня 2023 р. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
18. Commission report underlines positive impact of gas storage regulation // European Commission. 27 March 2023. Звіт Комісії підкреслює позитивний вплив регулювання зберігання газу // Європейська комісія. 27 березня 2023 р. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
19. EU action to address the energy crisis // European Commission. Дії ЄС щодо вирішення енергетичної кризи // Європейська комісія. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).

20. Solidarity with Ukraine // European Commission. Солідарність з Україною // Європейська комісія. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
21. War in Ukraine and its implications for the EU // European External Action Service. Війна в Україні та її наслідки для ЄС // Європейська служба зовнішніх дій. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
22. German weapons exports reached record high in 2023 // Defense News. Експорт зброї з Німеччини досяг рекордного рівня у 2023 році // Defense News. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
23. Defence industry // European Parliament. Оборонна промисловість // Європейський парламент. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
24. CAP funds // European Commission. Фонди ССП // Європейська комісія. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
25. Recapping the Effects of the US Sugar Program // American Enterprise Institute. Огляд впливу програми США на ринок цукру // Американський інститут підприємництва. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
26. Figures 2021-2027 // European Commission. Бюджет ЄС 2021-2027 // Європейська комісія. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
27. CAP 2023-27 // European Commission. САП 2023-27 // Європейська комісія. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
28. Sustainable use of key natural resources // European Commission. Стале використання ключових природних ресурсів // Європейська комісія. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
29. Promotion of EU farm products // European Commission. Просування сільськогосподарської продукції ЄС // Європейська комісія. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).

- 30.€186 million promoting agri-food products in and outside EU // European Commission. €186 мільйонів на просування агропродовольчих товарів в ЄС та за його межами // Європейська комісія. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
- 31.EU 2024 Promotion Programs for Agricultural Products // USDA Foreign Agricultural Service. Програми просування сільськогосподарської продукції ЄС на 2024 рік // Служба закордонних сільськогосподарських служб США. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
- 32.Shepherd C. China clean green energy technology trade // The Washington Post. 2024. Шепард К. Торгівля чистими та зеленими енергетичними технологіями в Китаї // The Washington Post. 2024. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
- 33.Japan Exporter Guide Update // USDA Foreign Agricultural Service. Посібник для експортерів до Японії // Служба закордонних сільськогосподарських служб США. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#)
- 34.Japan's Digital Economy Outlook 2023 // OECD iLibrary. Огляд цифрової економіки Японії 2023 // Бібліотека ОЕСР. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
- 35.Lee K. Gov't to accelerate export of smart farming // The Korea Times. Лі К. Уряд прискорює експорт розумного землеробства // The Korea Times. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
- 36.Phase 1 completed of Singapore's vertical mega-farm // Vertical Farm Daily. 2022. Завершено перший етап будівництва вертикальної мегаферми в Сінгапурі // Vertical Farm Daily. 2022. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
- 37.Singapore-based hydroponics company launches turnkey commercial farming solution // Agritech Tomorrow. 2023. Сінгапурська компанія з гідропоніки запускає комплексне рішення для комерційного землеробства // Agritech Tomorrow. 2023. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).

38. Achard S. Aerospring Hydroponics enters commercial farming // iGrow News. 2023. Ачард С. Aerospring Hydroponics входить в комерційне землеробство // iGrow News. 2023. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
39. EU sanctions on Belarus target key fertiliser amid rising input prices // Euractiv. Санкції ЄС проти Білорусі спрямовані на ключове добриво на фоні зростаючих цін на ресурси // Euractiv. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
40. Potash: Impact assessment for supply security // European Commission Joint Research Centre. Поташ: Оцінка впливу на забезпечення поставок // Спільний дослідницький центр Європейської комісії. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
41. GMO Crops, Animal Food, and Beyond // FDA. ГМО культури, їжа для тварин та інше // FDA. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
42. Industry Facts and Figures 2023 // Fertilizers Europe/Eurostat. Факти та цифри індустрії 2023 // Fertilizers Europe/Eurostat. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
43. Sfiligoj E. Fertilizer predictions for 2023: Will nitrogen prices drop? // CropLife. 2023. Сфілігой Е. Прогнози щодо добрив на 2023 рік: чи знизяться ціни на азот? // CropLife. 2023. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
44. Tierney J. Fertilizer prices in 2023: Why are they falling and how do they affect food markets? // MacroHive. 2023. Тірні Дж. Ціни на добрива в 2023 році: чому вони падають і як вони впливають на ринки продовольства? // MacroHive. 2023. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
45. Laukagalys M. Lithuania resists UN pressure to ease sanctions on Belarus // LRT.lt. 2023. Лаукагаліс М. Литва протистоїть тиску ООН щодо пом'якшення санкцій проти Білорусі // LRT.lt. 2023. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
46. Євростат. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: <https://ec.europa.eu/eurostat>.

47. Севідж С., Бжезінський Б., Моенс Б., Барігацці Я. Спир щодо добрив затримує останній пакет санкцій ЄС проти Росії // Politico. 2022. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: <https://www.politico.eu/article/fertilizer-row-holds-up-eu-latest-russia-ukraine-war-sanctions-package-famine-food-supplies/>.
48. Cross L., Gruère A., de Sousa J., Chtioui H., Achard E., Chilande G., Marcel-Monnier S. Medium-Term Fertilizer Outlook 2023–2027 // IFA Market Intelligence Service. 2023. Кросс Л., Грепе А., де Соуза Ж., Хтиуї Х., Ашард Е., Чиланд Г., Марсель-Монньє С. Середньостроковий прогноз по добривам 2023–2027 // Служба ринкової аналітики IFA. 2023. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
49. Зерновий коридор в Чорному морі у червні - липні 2023. Підсумкова статистика і база даних // BlackSeaNews. 2023. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: <https://www.blackseanews.net/read/206171>.
50. JRC MARS Bulletin Vol. 31 No 3, Crop monitoring in Europe. Areas of climatic concern in Europe from 1 February 2023 to 17 March 2023 // European Commission. 2023. JRC MARS Bulletin Vol. 31 No 3, Моніторинг врожаю в Європі. Райони кліматичного занепокоєння в Європі з 1 лютого 2023 року до 17 березня 2023 року // Європейська комісія. 2023. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
51. Short-term outlook report: War in Ukraine continues to impact EU farmers // Directorate-General for Agriculture and Rural Development. Brussels, European Commission. 2023. Короткостроковий звіт про перспективи: Війна в Україні продовжує впливати на фермерів ЄС // Генеральний директорат з питань сільського господарства та розвитку сільських районів. Брюссель, Європейська комісія. 2023. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
52. Poland – CAP Strategic Plan // European Commission. Польща – Стратегічний план ССП // Європейська комісія. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).

53. Poland – CAP Strategic Plan at a glance // European Commission, Agriculture and Rural Development. Польща – Стратегічний план ССП у стислому вигляді // Європейська комісія, сільське господарство та розвиток сільських районів. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
54. Chartier O., Krüger T., Folkeson Lillo C. et al. Mapping and analysis of CAP strategic plans – Assessment of joint efforts for 2023-2027 // European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development. Chartier O. (editor), Folkeson Lillo C. (editor). Publications Office of the European Union. 2023. Шарт'є О., Крюгер Т., Фолкесон Лілло К. та ін. Картування та аналіз стратегічних планів ССП – Оцінка спільних зусиль на 2023-2027 роки // Європейська комісія, Генеральний директорат з питань сільського господарства та розвитку сільських районів. Шарт'є О. (редактор), Фолкесон Лілло К. (редактор). Видавництво Європейського Союзу. 2023. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
55. Martyniuk E. Polish border protesters vandalize Ukrainian trucks, spilling grain [Електронний ресурс] / Euhenia Martyniuk // EUROMAIDAN PRESS. – 2024. Мартинюк Є. Польські прикордонні протестувальники вандалізують українські вантажівки, розсипаючи зерно [Електронний ресурс] / Євгенія Мартинюк // EUROMAIDAN PRESS. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: [\[Електронне джерело\]](#).
56. Poland's top court rules against primacy of EU law // Deutsche Welle. 2021. Верховний суд Польщі вирішує проти верховенства права ЄС // Deutsche Welle. 2021. РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО РЕСУРСУ: [\[Електронне джерело\]](#).
57. Динаміка цін на польську кукурудзу січня 2022 року – травня 2024 (zł/тонна) [Електронний ресурс] // Agrolok – Режим доступу до ресурсу: [\[Електронне джерело\]](#).
58. Simon Arboleas M., Sanchez Manzanaro S. EU Parliament and Council seal last-minute deal to extend Ukraine's trade benefits [Електронний ресурс] / M. Simon Arboleas, S. Sanchez Manzanaro // EURACTIV. – 2024. Саймон Арболеас М.,

- Санчес Манзанаро С. Європарламент і Рада ЄС уклали угоду в останню хвилину про продовження торгових пільг для України [Електронний ресурс] / М. Саймон Арболеас, С. Санчес Манзанаро // EURACTIV. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: [\[Електронне джерело\]](#).
- 59.Samaieva Y. HOW COME OUR WHEAT IS THE CHEAPEST IN THE WORLD [Електронний ресурс] / Yuliia Samaieva // ZN,UA. – 2023. Самаєва Ю. ЧОМУ НАША ПШЕНИЦЯ НАЙДЕШЕВША В СВІТІ [Електронний ресурс] / Юлія Самаєва // ZN,UA. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: [\[Електронне джерело\]](#).
- 60.Динаміка світових цін на кукурудзу, 2022-2024 рр. [Електронний ресурс] // Investing.com. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: [\[Електронне джерело\]](#).
- 61.ЄС продовжив на рік безмитну та безквотну торгівлю з Україною [Електронний ресурс] // МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: [\[Електронне джерело\]](#).
- 62.List of Member State measures approved under Temporary Crisis Transition Framework (TCTF) [Електронний ресурс] // European Commission. – 2024. Список заходів держав-членів, затверджених у рамках Тимчасової кризової перехідної структури (ТСТФ) [Електронний ресурс] // Європейська комісія. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: [\[Електронне джерело\]](#).
- 63.Polish farmers’ protests “possibly influenced by Russian agents”, says foreign ministry after pro-Putin banner [Електронний ресурс] // NFP - Notes from Poland. – 2024. Протести польських фермерів “можливо під впливом російських агентів”, заявляє міністерство закордонних справ після банера на підтримку Путіна [Електронний ресурс] // NFP - Notes from Poland. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: [\[Електронне джерело\]](#).
- 64.Szkwarek W. Minister rolnictwa: Zawsze się znajdą niezadowoleni. Budżet ma swoje ograniczenia [Електронний ресурс] / Weronika Szkwarek // DGP. – 2024. Шкварек В. Міністр сільського господарства: Завжди знайдуться

- незадоволені. Бюджет має свої обмеження [Електронний ресурс] / Вероніка Шкварек // DGP. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: [\[Електронне джерело\]](#).
65. Chlebosz M. Nie ma porozumienia MRiRW z rolnikami! Powstała lista uzgodnień [Електронний ресурс] / Monika Chlebosz // farmer.pl. – 2024. Хлебош М. Немає угоди між MRiRW і фермерами! Складено список узгоджень [Електронний ресурс] / Моніка Хлебош // farmer.pl. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: [\[Електронне джерело\]](#).
66. Fella S. Poland: The Law and Justice Government and relations with the EU, 2015-2023 [Електронний ресурс] / Stefano Fella // UK Parliament. – 2024. Фелла С. Польща: уряд Права і справедливості та відносини з ЄС, 2015-2023 [Електронний ресурс] / Стефано Фелла // Парламент Великобританії. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: [\[Електронне джерело\]](#).
67. Громадянська платформа [Електронний ресурс] // Deutsche Welle – Режим доступу до ресурсу: [\[Електронне джерело\]](#).
68. Ben B. Grain dispute: how Poland and Ukraine can reach a solution [Електронний ресурс] / Bohdan Ben // EUROMAIDAN PRESS. – 2023. Бен Б. Зерновий спір: як Польща і Україна можуть досягти вирішення [Електронний ресурс] / Богдан Бен // ЄВРОМАЙДАН ПРЕС. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: [\[Електронне джерело\]](#).
69. Результати парламентських виборів у Польщі [Електронний ресурс] // Національна електоральна комісія Польщі. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: [\[Електронне джерело\]](#).
70. Aleksander Hall: Głos konserwatysty za Trzecią Drogą [Електронний ресурс] // Rzeczpospolita. – 2023. Александр Галль: Голос консерватора за Третьою Дорогою [Електронний ресурс] // Rzeczpospolita. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: [\[Електронне джерело\]](#).
71. The Left Can Influence Poland's Next Government [Електронний ресурс] // Jacobin. – 2023. Ліва партія може вплинути на наступний уряд Польщі

[Електронний ресурс] // Jacobin. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: [\[Електронне джерело\]](#).

72. Bronert M. Don't Take Poland's Role for Granted: A Far-Right Government May Not Support Ukraine [Електронний ресурс] / Mikołaj Bronert // GMF. – 2023. Бронерт М. Не варто сприймати роль Польщі як належне: Уряд крайніх правих може не підтримувати Україну [Електронний ресурс] / Миколай Бронерт // GMF. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: [\[Електронне джерело\]](#).

ДОДАТКИ



Рис. 2.1.1. Схема основних пунктів економічної політики ЄС. Створено опираючись на джерело [15]

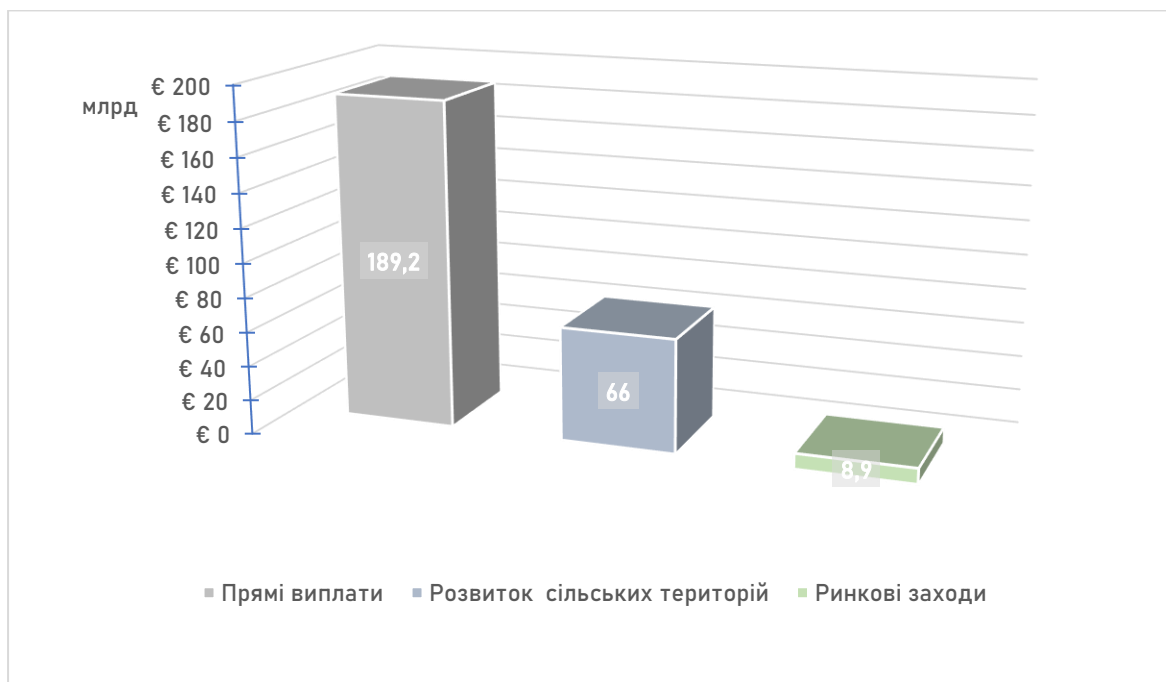


Рис. 2.2.1. Схема фінансування у рамках САП. Створено опираючись на джерело [24]

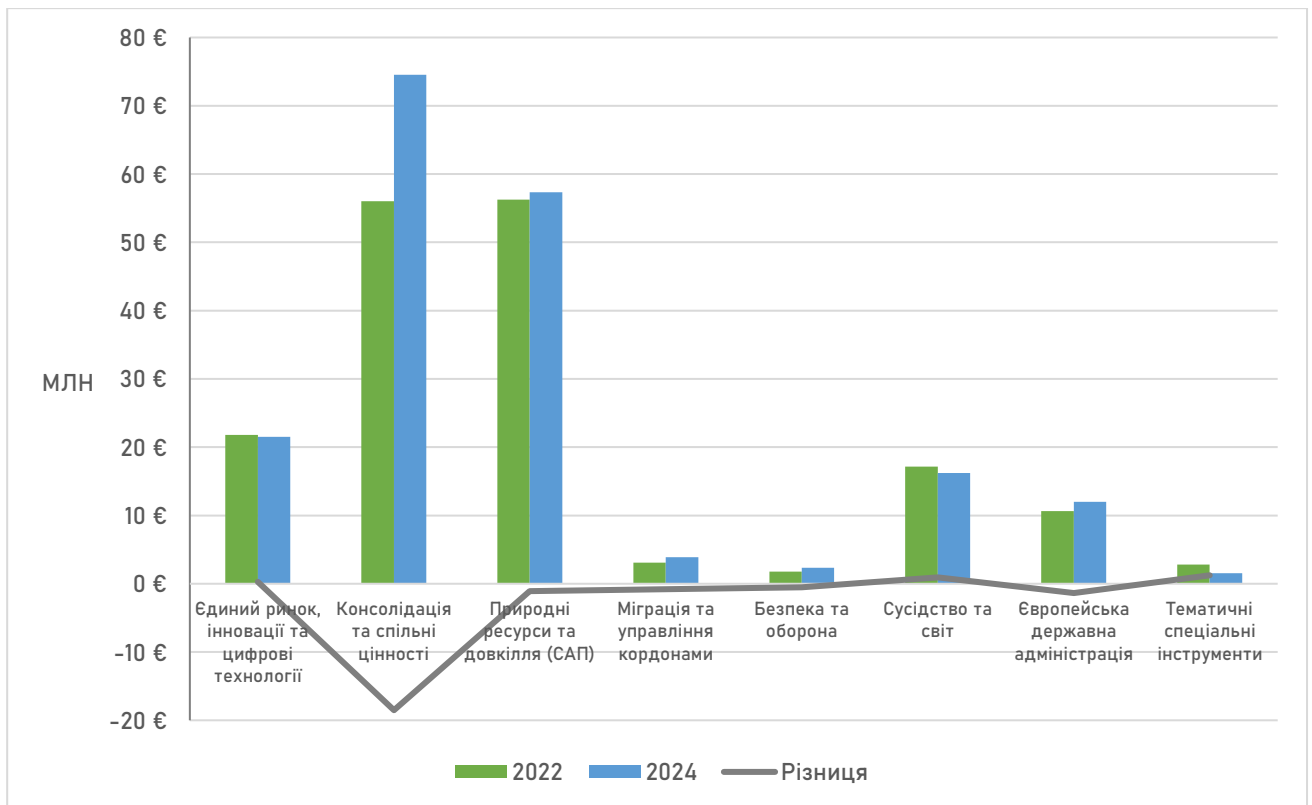


Рис. 2.2.2. Порівняння бюджету ЄС 2022 та 2024, складено опираючись на джерело [26]

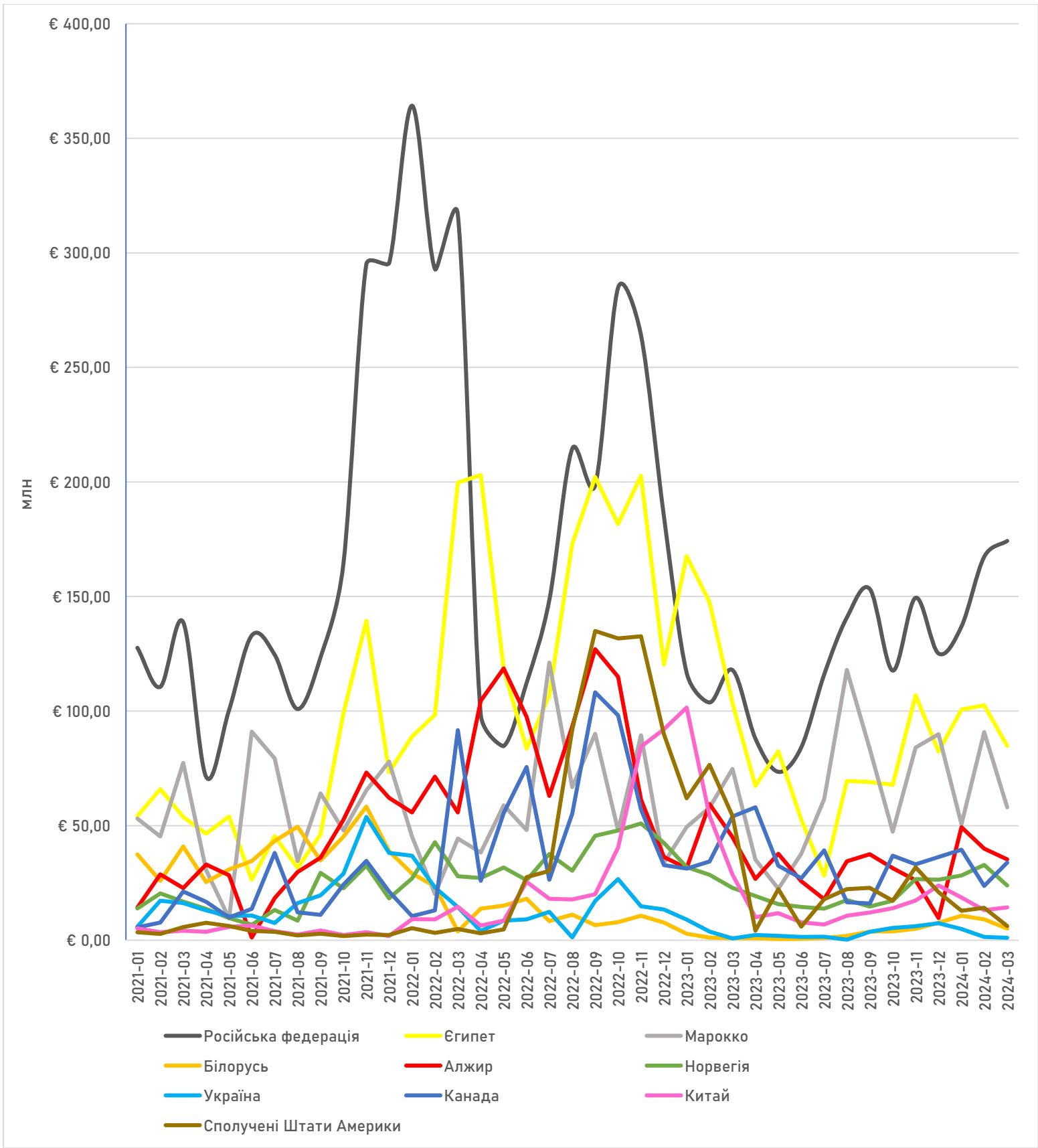


Рис. 2.2.3. Основні експортери сільськогосподарських добрив до ЄС січень 2021 – березень 2024. Створено опираючись на джерело [46]

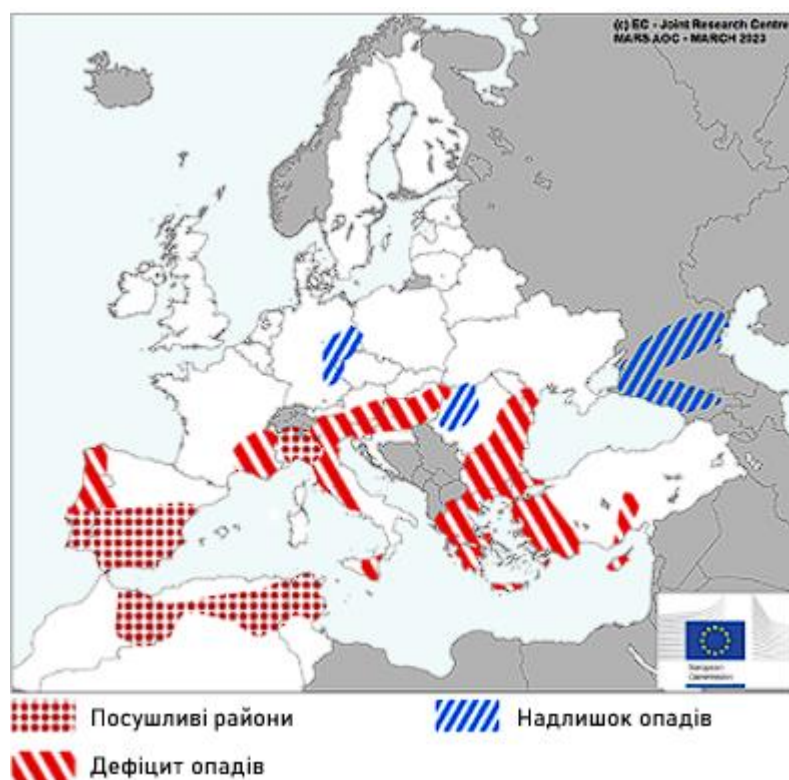


Рис. 2.2.4. Райони кліматичного занепокоєння в Європі з 1 лютого 2023 року до 17 березня 2023 року [50].

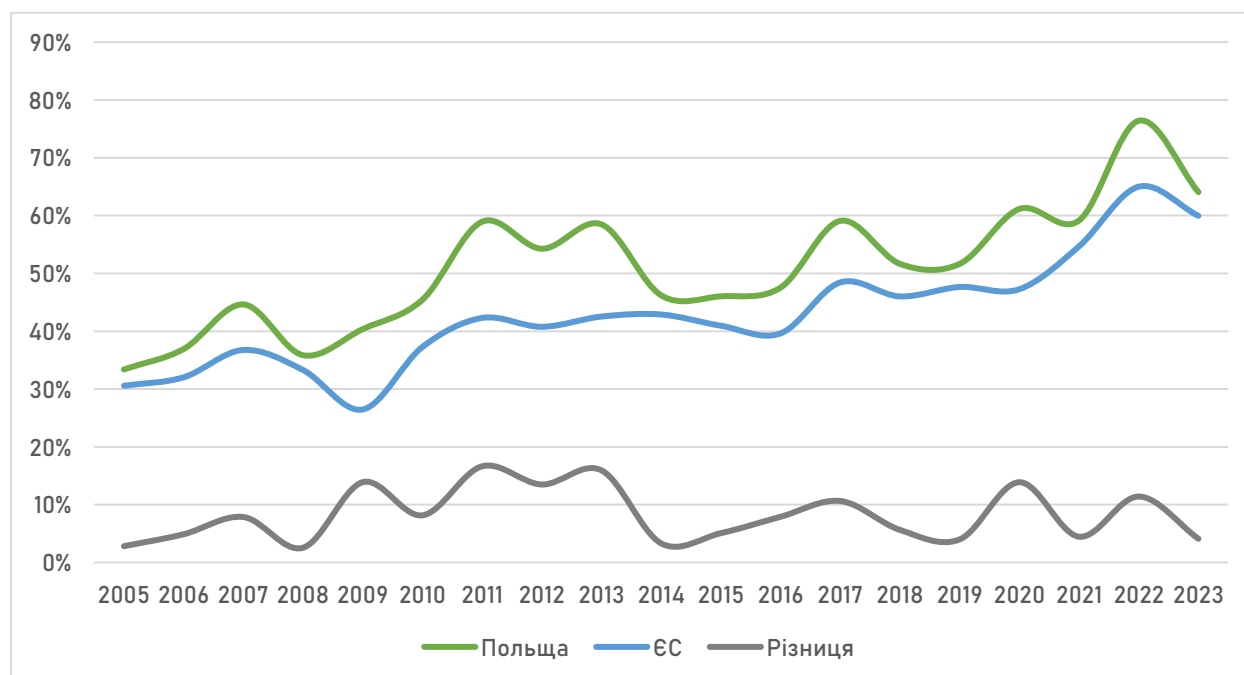


Рис. 3.1.1. Підприємницький дохід у сільському господарстві Польщі та у середньому по ЄС. Створено опираючись на джерело [46]

Тип фінансування	Бюджет ЄС (€)	Національне фінансування (€)	Загальна сума (€)
Прямі виплати	17 326 739 610	н/д	17 326 739 610
Ринкові заходи	71 752 284	25 124 840	96 877 124
Розвиток сільських територій	4 700 585 847	3 067 167 462	7 767 753 309
Загально	22 099 077 741	3 092 292 302	25 191 370 043

Табл. 3.1.2. Фінансування аграрного сектору Польщі в рамках САП 2023-2027 [52]

Тип резерву	Показники в €	%
Екологічні та кліматичні цілі в рамках розвитку сільських територій	2 041 855 240	43
Екологічні схеми за прямими виплатами	4 333 685 077	25
Програма LEADER	389 680 000	8
Допомога з додаткового перерозподілу доходів	2 004 097 387	12
Молоді фермери (оновлення поколінь)	500 424 381	*встановлюється в абсолютних сумах

Табл. 3.1.3. Додаткові фінансові резерви для аграрного сектору Польщі у рамках САП 2023-2027 [53]



Рис. 3.1.4. Схема причин фермерських протестів у Польщі 2023-2024. Створено за принципом «риб'ячої кістки» Каору Ішикави на основі проведеного дослідження

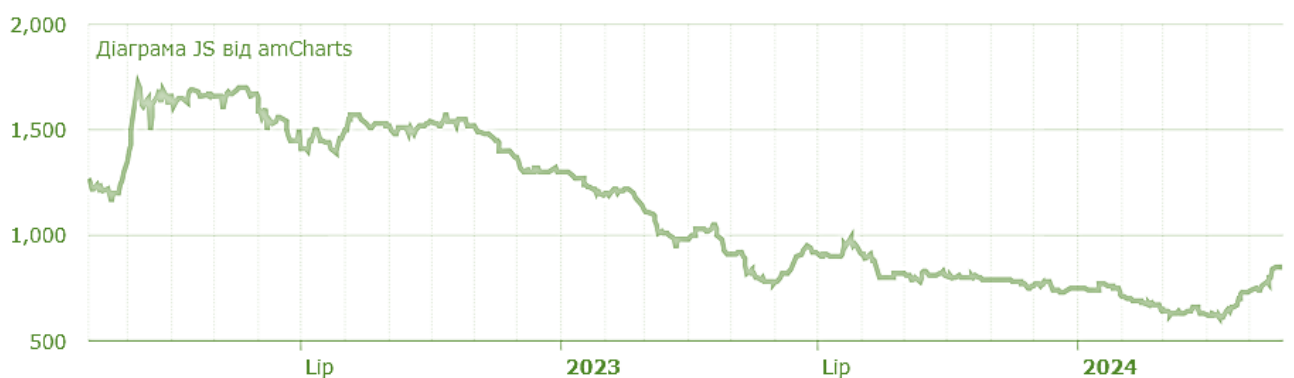


Рис. 3.2.1. Динаміка цін на польську кукурудзу січня 2022 року – травня 2024 (zł/тонна). З ресурсу [57]



Рис. 3.2.2. Динаміка світових цін на кукурудзу, 2022-2024 рр. Створено опираючись на джерело [60]

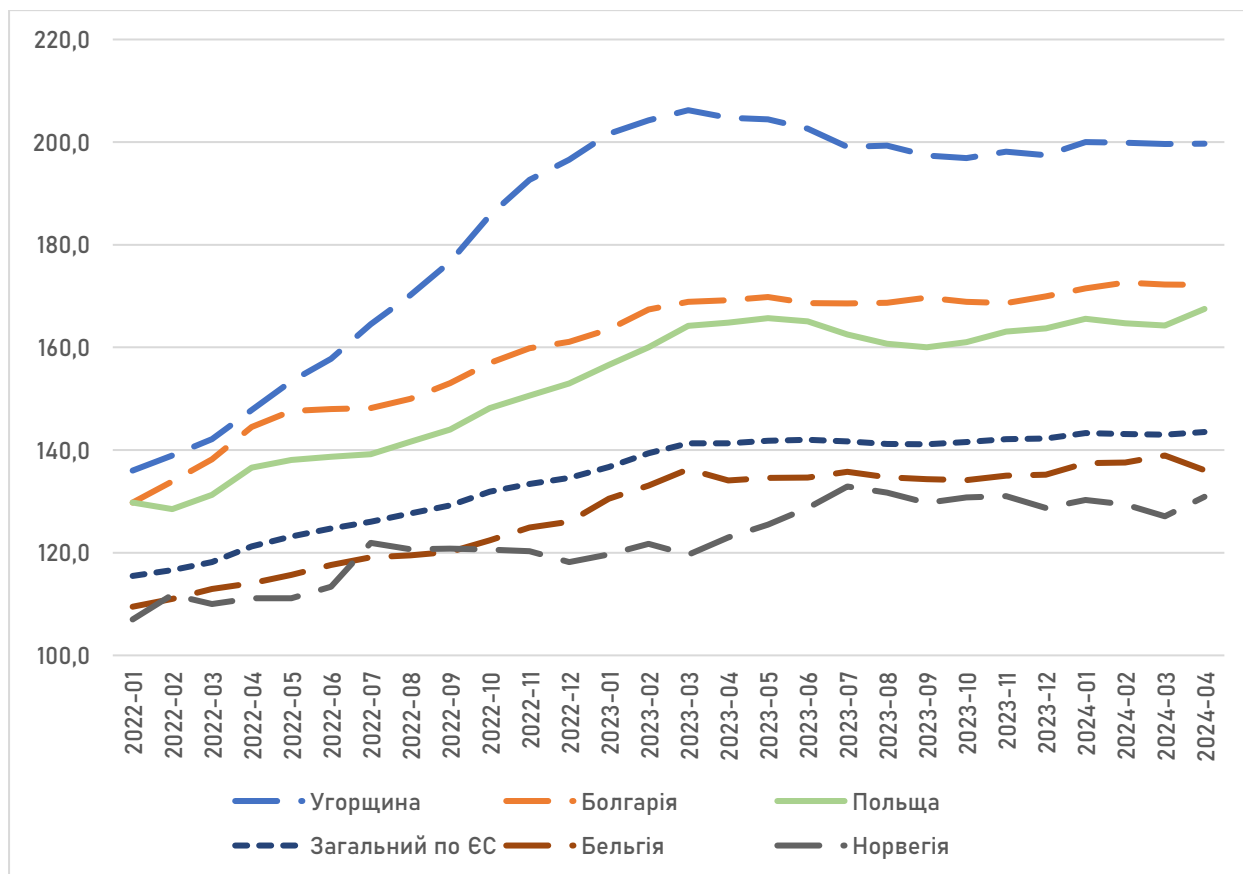


Рис. 3.3.1. Індекс споживчих цін для окремих країн ЄС. Створено опираючись на джерело [46]

Партії / Виборчі об'єднання (комітети)	Сейм						Сенат					
	Голоси			Місце у Сеймі (460)			Голоси			Місце у Сенаті (100)		
	Голоси	%	+/-	Голоси	%	+/-	Голоси	%	+/-	Голоси	%	+/-
Право і справедливість	7 640 854	35,38	-8,21	194	42,2	-41	7.449.875	34,81	-9,75	34	-14	
Громадянська платформа	6 629 402	30,70	+3,30	157	34,1	+23	6 187 295	28,91	-6,75	41	-2	
Третя Дорога	3 110 670	14,40	+5,85	65	14,1	+35	2.462.360	11,50	+5,78	11	+8	
Ліва партія	1 859 018	8,61	-3,95	26	5,7	-23	1.131.639	5,29	+3,01	9	+7	
Конфедерація	1 547 364	7,16	+0,35	18	4,0	+7	1.443.836	6,75	+5,96	—	—	
Виборчий комітет німецької меншини	25.778	0,12	-0,05	—	—	-1	29.390	0,14	-0,13	—	—	
місцеві кандидати	358 949	1,88					4,89					
Інші	342 436	1,80					7,50					

Рис. 3.3.2. Результати парламентських виборів у Польщі. Створено опираючись на джерело [69]